

محمد علی سفری

قلم و سیاست

جلد اول

از استعفای پاشا شاه
تا سقوط مصدق

سرشناسه	:	سفری، محمدعلی، ۱۳۰۳ - ۱۳۸۰.
عنوان و نام پدیدآور	:	قلم و سیاست / تألیف محمدعلی سفری.
مشخصات نشر	:	تهران: نامک
مشخصات ظاهری	:	۹۶۰ ص: مصور، نمونه، عکس.
شابک	:	978-964-6895-11-9
یادداشت	:	چاپ سوم: ۱۳۹۹ (فیفا).
یادداشت	:	نمایه.
عنوان دیگر	:	قلم و سیاست: از استعفای رضاشاه تا سقوط مصدق.
موضوع	:	مصدق، محمد، ۱۳۴۵-۱۲۶۱.
موضوع	:	ایران - تاریخ - پهلوی، ۱۳۲۰ - ۱۳۵۷ - کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲
موضوع	:	ایران -- تاریخ -- پهلوی، ۱۳۲۰ - ۱۳۵۷
رده‌بندی کنگره	:	ی ۱۷۰ ۱۷۷ ق/س/DSR۱۵۱۹
رده‌بندی دیویی	:	۹۵۵/۱۲۴۰
شماره کتابشناسی ملی	:	۲۰۹۱۳۳۳

 naamak.publication@gmail.com
 [naamak_publication](https://www.instagram.com/naamak_publication)
 [@naamak_publication](https://www.t.me/naamak_publication)

تلفن: ۶۶۴۱۷۶۳۶

قلم و سیاست

از استعفای رضاشاه تا سقوط مصدق

تألیف: محمدعلی سفری

شمارگان: ۴۷۰ نسخه، نوبت چاپ: سوم ۱۳۹۹

چاپ: احمدی، صحافی: کیا

ISBN: 978-600-6721-11-9

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۷۲۱-۱۱-۹

تمامی حقوق این اثر محفوظ است

تکثیر یا تولید مجدد آن کلاً و جزئاً، به هر صورت (چاپ، فتوکپی، انتشار الکترونیکی و صوتی)

بدون اجازه کتبی ناشر ممنوع است و پیگرد قانونی دارد

مرکز پخش: پارسه ۶۶۴۷۷۴۰۵ داخلی ۱

فهرست مندرجات

مقدمه، ۷

فصل اول - سقوط دیکتاتوری (۳۲ - ۱۱)

جبر زمان، ۱۱؛ هرج و مرج، ۱۳؛ عوامل انگلیس، ۱۶؛ ذکاء الملک فروغی، ۱۹؛ حضور در مجلس، ۲۱؛ انجمن ملیت، ۲۲؛ رضاشاه در سربازخانه، ۲۵؛ رژیم جمهوری، ۳۵؛ گزارش وقایع، ۲۷؛ از تقریب به افراشته، ۲۸؛ ماجرای دیدار، ۳۰؛ روایتی دیگر، ۳۱

فصل دوم - اعتراض مردم (۶۵ - ۳۳)

اولین توقیف، روزنامه، ۳۳؛ ابلاغ اولتیماتوم، ۳۵؛ من رضاپهلوی هستم، ۳۶؛ محمدرضا و انگلیسیها، ۳۷؛ سابق و لاحق، ۳۸؛ بیت قانون اساسی، ۴۱؛ مرغ منقار چیده، ۴۱؛ تهدید وکلا، ۴۲؛ ترس نمایندگان، ۴۳؛ سوگند پادشاه، ۴۴؛ کابینه جدید، ۴۶؛ ماجرای اسدی، ۴۷؛ فروغی و مشکلات، ۴۸؛ نگاهی به سوابق، ۵۰؛ شیخ علی دشتی، ۵۲؛ املاک مردم، ۵۵؛ ماجرای گمرک بندرعباس، ۵۷؛ مجلس سیزدهم، ۵۹؛ فروغی و مجلس سیزدهم، ۶۰؛ پیدایش سبب، ۶۱؛ سقوط کابینه فروغی، ۶۲؛ زندگینامه فروغی، ۶۳

فصل سوم - سبب، ۶۴ و رژیم پهلوی (۱۰۳ - ۶۷)

مطبوعات پس از شهریور ۲۰، ۶۷؛ قانون علم، ۶۹؛ ابقه سانسور، ۶۹؛ قانون مطبوعات، ۷۰؛ مهر روا، ۷۳؛ ترفندهای تازه، ۷۴؛ احزاب گوناگون، ۷۷؛ کابینه بیلی، ۷۶؛ قوام السلطنه، ۷۸؛ مخالفت شدید مجلس، ۸۰؛ اعتراضات سردار فاخر، ۸۲؛ بنده زاده محمد رضا، ۸۵؛ غائله ۱۷ آذر، ۸۶؛ سالهای بحرانی، ۸۹؛ مستشار آمریکائی، ۹۰؛ جدال با مطبوعات، ۹۱؛ دستور و اخترا امروز، ۹۳؛ انتشار باخترا، ۹۶؛ رسوائی و ننگ، ۹۷؛ وای بر سهیلی، ۱۰۰؛ انتخابات دوره چهاردهم، ۱۰۱؛ سفرانس تهران، ۱۰۲

فصل چهارم - نفت و مجلس دوره چهاردهم (۱۶۵ - ۱۰۵)

ترکیب مجلس چهاردهم، ۱۰۵؛ دکتر مصدق و سیدضیاء، ۱۰۸؛ پاسخ به سبب، ۱۰۹؛ سقوط سهیلی، ۱۱۰؛ کابینه ساعد مراغه‌ای، ۱۱۱؛ سؤال و جواب، ۱۱۳؛ پیشنهادات نفت، ۱۱۴؛ شوروی و نفت شمال، ۱۱۶؛ دفاع حزب توده، ۱۱۷؛ رشوه‌های سفارت، ۱۲۹؛ پاسخ ساعد، ۱۲۰؛ نظر مطبوعات، ۱۲۱؛ سیاست موازنه منفی، ۱۲۳؛ اثر عجیب، ۱۲۵؛ قدرت جهانی، ۱۲۶؛ رأی تمایل به دکتر مصدق، ۱۲۷؛ کابینه بیات، ۱۲۸؛ طرح دکتر مصدق، ۱۲۹؛ نفت جنوب، ۱۳۱؛ قهر کافتارادزه، ۱۳۳؛ نامه‌ای از دکتر مصدق، ۱۳۴؛ قهر دکتر مصدق، ۱۳۷؛ یک محلل دیگر، ۱۳۹؛ کنفرانس پتسدام، ۱۴۲؛ زمینه‌های دیکتاتوری، ۱۴۳؛ درخیم باغشاه، ۱۴۳؛ مطبوعات و صدرااشراف، ۱۴۸؛ نظر سیدضیاء، ۱۵۱؛ واکنش نسبت به سیدضیاءالدین، ۱۵۲؛ سه عامل اضطراب مردم، ۱۵۵؛ تحریم انتخابات، ۱۵۷؛ کمیسیون سه‌جانبی، ۱۵۸؛ دنیا و ایران، ۱۶۰؛ قوام السلطنه و مؤتمن الملک، ۱۶۱؛ کابینه قوام، ۱۶۲

فصل پنجم - ایام فترت (۲۰۶ - ۱۶۷)

خاک بر سر این مجلس، ۱۶۷؛ مذاکرات مسکو، ۱۷۰؛ استالین و امتیاز نفت، ۱۷۱؛ قوام السلطنه

فصل هفدهم - فروپاشی ازدرون (۷۲۸-۶۶۵)

انحراف، ۶۶۶؛ آغاز درگیری، ۶۶۷؛ طرح دوفوریتی، ۶۷۰؛ قطع رابطه با انگلستان، ۶۷۲؛ انحلال مجلس سنا، ۶۷۳؛ نظر دولت، ۶۷۵؛ مشکل جدید، ۶۷۶؛ نیمی مرعوب نیمی مجذوب، ۶۷۹؛ جلسه سری فراكسیون، ۶۸۱؛ مرعوب نیستند، ۶۸۲؛ چهارنوع مطلب، ۶۸۳؛ قانون مطبوعات، ۶۸۴؛ لجام گسیختگی، ۶۸۶؛ جنجال سی ام تیر، ۶۸۹؛ متن نامه دکتر مصدق، ۶۹۲؛ اظهار تأسف، ۶۹۴؛ جلوگیری از انحلال مجلس، ۶۹۴؛ واکنش در خارج، ۶۹۸؛ واکنش در مجلس، ۷۰۰؛ اختیارات یک ساله، ۷۰۲؛ دیدار با دکتر مصدق، ۷۰۶؛ مسکوت ماندن طرح، ۷۰۸؛ تصویب فوریت، ۷۰۹؛ موافق یا منافع، ۷۱۰؛ نامه رئیس مجلس، ۷۱۱؛ جلسه خصوصی، ۷۱۴؛ پاسخ هیأت رئیسه، ۷۱۵؛ تصویب اختیارات، ۷۱۶؛ نصیحت و تهدید، ۷۱۸؛ اعلامیه آیت الله، ۷۲۰؛ دیدار دو زعم، ۷۲۱؛ اعمال مخالفین، ۷۲۳؛ بیانیه های معمول، ۷۲۴؛ قانون منع مسکرات و افیون، ۷۲۵؛ گلایه رئیس، ۷۲۶؛

مقدمات بلوا، ۷۲۷؛ «شاهد» و دولت، ۷۲۸

فصل هیجدهم - ماجرای نهم اسفند ۱۳۳۱ (۷۶۳-۷۲۹)

واقعیتها، ۷۱۰؛ آ. ر. ماجرا، ۷۳۲؛ بخاطر اولاد، ۷۳۵؛ دیدار طولانی، ۷۳۶؛ چگونه خبر فاش شد، ۷۳۷؛ نامه رئیس مجلس، ۷۳۸؛ سه نامه دیگر، ۷۳۹؛ صدور اعلامیه، ۷۴۰؛ در داخل دربار، ۷۴۱؛ توفیق کامل، ۷۴۳؛ حمله به خانه مصدق، ۷۴۴؛ بدلق در مجلس، ۷۴۶؛ ستاد ارتش، ۷۴۷؛ من نخست وزیر مردم هستم، ۷۵۰؛ صفهای مشخص، ۷۵۲؛ فقط نایب رئیس اول، ۷۵۳؛ دیدار با آیت الله کاشانی، ۷۵۶؛ توصیه آیت الله بروجردی، ۷۵۸؛ حضور رئیس در مجلس، ۷۵۹؛ گزارش شش هشت نفری، ۷۶۳

فصل نهم - آن رئیس شهربانی (۸۰۱-۷۶۵)

درخواست پناهندگی، ۷۶۶؛ نخستین کار سال، ۷۰۷؛ ادامه کشمکش، ۷۶۸؛ تقاضای اسلحه، ۷۶۹؛ تهدید به استعفا، ۷۷۱؛ قتل افشارطوس، ۷۷۲؛ موافقت با، ۷۷۳؛ زد و خورد در مجلس، ۷۷۵؛ اوضاع آشفته، ۷۷۸؛ عراق و ایران، ۷۷۸؛ سلب مصونیت، ۷۷۹؛ شرح گزارش، ۷۸۰؛ هیأت میانجی دیگر، ۷۸۱؛ دکتربقائی و اتهامات، ۷۸۲؛ تصویب فوریت، ۷۸۳؛ ادامه معالجه، ۷۸۵؛ زد و خورد مجدد در مجلس، ۷۸۵؛ واکنش جلسه دیروز، ۷۹۰؛ میتینگ در بهارستان، ۷۹۲؛ انتخابات رئیس، ۷۹۴؛ است. مباح، ۷۹۵؛ آمادگی دولت ۷۹۶

فصل بیستم - رفراندوم (۸۲۰-۷۳۰)

یاغی طاعی، ۸۰۳؛ استعفای وکلا، ۸۰۵؛ اوج مخالفتها، ۸۰۸؛ خدا حافظ، ۸۰۹؛ تحسن مجدد، ۸۱۲؛ تحریم رفراندوم، ۸۱۴؛ رفراندوم، ۸۱۵؛ استعفای رئیس مجلس، ۸۱۶؛ فرمان انتخابات، ۸۱۷؛ طعنه های پنهانی، ۸۱۷؛ نقش حزب توده، ۸۱۹

فصل بیست و یکم - کودتا و عوامل آن (۸۶۹-۸۲۱)

۲۵ مرداد، ۸۲۱؛ اعلامیه برگزاری میتینگ، ۸۲۴؛ این دربار شاهنشاهی، ۸۲۵؛ هجوم کنترفاطمی، ۸۲۷؛ ابلاغ فرمان در نیمه شب، ۸۳۱؛ مجازات کودتاجیان، ۸۳۳؛ دادگاه صحرانی، ۸۳۴؛ انحلال مجلس، ۸۳۴؛ میتینگ در میدان بهارستان، ۸۳۵؛ تعیین تکلیف مملکت، ۸۳۷؛ دومین سرمقاله، ۷۳۸؛ تفسیر و تعبیر، ۸۴۲؛ پایان عمر دوره هفدهم، ۸۴۴؛ آخرین روز و آخرین شماره، ۸۴۹؛ تعیین سرنوشت، ۸۵۲؛ واقعیت امر، ۸۵۴؛ گزارشی که چاپ نشد، ۸۵۹؛ تردید و دودلی، ۸۶۰؛ عوامل کودتا، ۸۶۲؛ طرح آراکس، ۸۶۳؛ عوامل انگلیسی، ۸۶۵؛ جبران شکست اولین کودتا، ۸۶۶؛ ماجرای غم انگیز، ۸۶۷

فصل بیست و دوم - علت واقعی شکست (۸۹۳-۸۷۱)

نامه ای جالب، ۸۷۲؛ گناه مصدق، ۸۷۵؛ هدف سرکوبی بود، ۸۷۸؛ روزهای آخر، ۸۸۰؛ چهره مصدق، ۸۸۲؛ نامه ای با ابهام، ۸۸۴؛ مجلس نمونه، ۸۸۹؛ بازبهای سرنوشت، ۸۹۱

ضمائم (۹۴۱-۸۹۵)

مخالفت عباس اسکندری با سید حسن تقی زاده، ۸۹۶؛ سخنان تقی زاده، ۹۰۳؛ نامه قوام السلطنه به شاه، ۹۱۱؛ پاسخ دربار به نامه قوام، ۹۱۳؛ پاسخ قوام به وزیر دربار، ۹۱۸؛ سخنان سپهد رزم آرا در کمیسیون نفت، ۹۲۴

نام اشخاص (۹۶۰-۹۴۳)

مقدمه

پنجاه سال پیش در آستانه اشغال ایران توسط نیروی متفقین در جنگ جهانی دوم که هنوز «مطبوعات» همان - بهرگر نهادهای سیاسی و اجتماعی زیر سلطه دیکتاتوری بود، در کوچه صدیق الدوله وای در محله چشمه تهران با تنی چند از همسالان نشریه‌ای در دو صفحه بنام «تهران زیبا» منتشر کردیم که گاه هیئت تحریریه گروهی مطالب را می‌نوشتیم و گاهی هم از ماشین تحریر پدر یکی از اعضا که وکیل دادگستری بود استفاده می‌شد و در تعداد محدودی بین اهالی پخش می‌کردیم. این نخستین گاه در «مطبوعات» بود.

کتاب حاضر بخشی از ثمره نیمه قلمزنی و پشت‌سر گذاردن فراز و نشیبهای فراوان در این راه پر پیچ و خم است و مروری است به «رادث سیاسی» سالهای بحرانی و پر آشوب از شهریور ۱۳۲۰ تا کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ شمسی.

همینجا یادآوری این نکته ضرور است که در این کتاب نه تاریخ‌نویسی هدف است و نه تجزیه و تحلیل عوامل مؤثر دیکتاتوری در ارکان جامعه و ررسلط، بلکه تنها ایفای وظیفه‌ای است در راستای انعکاس واقعیت‌های این مدت از حیات سیاسی مملکت از د. گاه «رکن چهارم مشروطیت» یعنی «مطبوعات».

تاریخ سیاسی ایران در تمامی این سالها مشحون است از تجاوزات علنی و آشکار صاحبان قدرت به همه آزادیهای فردی و اجتماعی و در درجه نخست به آزادی قلم. و نمایانگر تصویری است از مبارزه بین صاحبان قلم و قدرتمندان در تمامی سطوح طبقه حاکمه. این زورآزمایی از سالها پیش، قبل از صدور فرمان مشروطیت نیز وجود داشت منتهی، «پادشاهان» و «صدراعظم» ها «مطبوعات» را چنان حقیر و بی‌مقدار می‌دانستند که هرگز تصور اینکه باید به صاحبان قلم هم ارج گذاشت در مخیله خود خطور نمی‌دادند. دلیل قاطع و شاهد صادق، فقدان «مطبوعات آزاد» است در تمامی آن دوران و نوشته‌های میرزا ملکم خان ناظم الدوله در روزنامه «قانون».

ملکم خان در نخستین شماره «قانون» مورخ غره رجب ۱۳۰۷ هجری قمری که در «لندن» منتشر ساخت، ضمن تملق فراوان از «ناصرالدین‌شاه» از اینکه او در سفرهای خود به اروپا پذیرفته

این خواست بجا و پذیرفتنی، علاج دردی است مزمن که سالیان دراز در روابط دولتها و مطبوعات ریشه دوانیده است که تا درمان نشود دموکراسی و آزادی در مفهوم واقعی آن آسیب‌پذیر است.

شادروان شاعره آزاده و مردمی پروین اعتصامی بیانی دارد که زمان و مکان نمی‌شناسد و همواره پایدار و استوار است.

روشن دل آنکه بیم پراکندگیش نیست وز گردش زمانه پریشان نمی‌شود
دریاست دهر، کشتی خود استوار دار دریا نهی ز فتنه طوفان نمی‌شود
در خاتمه لازم می‌دانم از زحمات و علاقمندی ناشر محترم که با صبر و حوصله و دقت کافی در
تنظیم این کتاب مجاهدت نموده‌اند سپاسگزاری کنم.

بهمن ماه ۱۳۷۰ شمسی